

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2015

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет**

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2015

ББК 88

П 86

УДК 316.627:159.9

Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. - Випуск 4 - Рівне: РДГУ, 2015 – 300 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна - кандидат педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г. С. Костюка

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Юрченко Вікторія Миколаївна – доктор психологічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія»;

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної) Рівненського державного гуманітарного університету;

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету (**відповідальний секретар**);

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 8 від 27 березня 2015 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію **Серія КВ №18713-7513Р**

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет.e-mail: pavelkiv_rv@ukr.net

Список використаних джерел

1. Безлюдна В.І. Народження другої дитини як фактор розвитку материнської сфери / В.І. Безлюдна // Наукові записки РДГУ. – 2010 – №43. – с.16-18.
2. Битянова Н.Р. Проблема саморозвиття личности в психологи: Аналитический обзор / Н.Р. Битянова. – М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 1998. – 48 с.
3. Варга А. Я., Драбкина Т. С. Системная семейная психотерапия. Краткий лекционный курс / А.Я. Варга, Т.С. Драбкина. – СПб.: Речь, 2001. – 144 с.
4. Захарова Е.И. Особенности мотивационной сферы матерей с детьми младенческого, раннего и дошкольного возраста/ Е.И.Захарова//Вестник Московского у-та. – 2011. – №2. – С. 97-109.
5. Минюрова С.А. Диалогический подход к анализу смыслового переживания материнства / С.А. Минюрова, Е.А. Тетерлева // Вопросы психологии – 2003 – №4 – с.63-74.
6. Самоукина Н.В. Симбиотические аспекты отношений между матерью и ребенком / Н.В.Самоукина//Вопросы психологии – 2000 – №3. – с.67-81.
7. Ткалич М.Г. Гендерна психологія: навч. посіб/ М.Г.Ткалич. – К.: Академвидав, 2011. – 248с. – (Серія «Альма-матер»).
8. Филиппова Г. Г. Психология материнства: Учебное пособие/ Г. Г.Филиппова. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 240 с.

References

1. Bezlyudna V.I. Narodzhennya druhoji dytyny yak faktor rozvytku materyns'koyi sfery/ V.I. Bezlyudna // Naukovi zapysky RDHU. – 2010 – № 43. –16-18 s.
2. Bitjanova N.R. Problema samorazvitija lichnosti v psihologi : Analiticheskij obzor/ N.R. Bitjanova. – M.: Moskovskij psihologo-social'nyj institut: Flinta, 1998. – 48 s.
3. Varga A. Ja., Drabkina T. S. Sistemnaja semejnaja psihoterapija. Kratkij lekcionnyj kurs/ A. Ja. Varga, T.S. Drabkina. – SPb.: Rech', 2001. – 144 s.
4. Zaharova E.I. Osobennosti motivacionnoj sfery materej s det'mi mladencheskogo, rannego i doskol'nogo vozrasta/ E.I.Zaharova//Vestnik Moskovskogo u-ta. – 2011. – № 2. – 97-109 s.
5. Minjurova S.A. Dialogicheskij podhod k analizu smyslovogo perezhivanija materinstva/ S.A. Minjurova, E.A. Teterleva // Voprosy psihologi – 2003 – № 4 – 63-74 s.
6. Samoukina N.V. Simbioticheskie asepekty otnoshenij mezhdz mater'ju i rebenkom/ N.V. Samoukina // Voprosy psihologii – 2000 – № 3. – 67-81 s.
7. Tkalych M.H. Henderna psykholohiya: navch. posib/ M.H.Tkalych. – K.: Akademvydav, 2011. – 248s. – (Seriya «Al'ma-mater»).
8. Filippova G. G. Psihologija materinstva: Uchebnoe posobie/ G.G. Filippova. – M.: Izd-vo Instituta Psihoterapii, 2002. – 240 s.

Резюме. С учетом современных научных исследований психологии личности материнство изучается в аспекте удовлетворенности женщиной своей материнской ролью, личностной и гендерной идентификацией. Самоидентичность женщины в период раннего возраста ребенка тесно связана с ее ролью матери и способностью собственного самовыражения.

Ключевые слова: материнство, самоидентичность, гендерная идентичность, «Я-концепция».

Summary In view of modern research psychology of personality motherhood is studied in terms of satisfaction wife parent role, personality and gender identity. Self-identity of women in the early age of the child is closely linked to its role of mother and the ability to own expression.

Key words: motherhood, self-identity, gender identity, "self-concept".

УДК 159.9-051:159.9.07

В.О. САВУЛЯК

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПИТУ СТУДЕНТІВ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ВНЗ

У статті зазначено загальні методологічні засади і цілі функціонування психологічної служби вищого навчального закладу. Основну увагу автором приділено аналізу результатів дослідження настановлень студентів щодо призначення і змісту діяльності психологічної служби ВНЗ. Прогнозується ймовірний вплив виявлених настановлень на поведінку потенційних клієнтів практичного психолога.

Ключові слова: психологічна служба вищого навчального закладу, методологічні засади психологічної служби, настановлення студентів щодо психологічної служби ВНЗ, позиції практичного психолога при роботі з клієнтом.

Постановка проблеми. Вивчення проблеми формування та розвитку психологічної служби в системі освіти, узагальнення досвіду та наукове обґрунтування її практичної організації в освітньому просторі ВНЗ здійснювали: К.А. Абульханова-Славська, М.Р. Битянова, Л.Ф. Бурлачук, Ю.З. Гільбух, К.М.

Гуревич, М.Д. Дворяшина, І.В. Дубровіна, Ю.М. Забродін, Е.А. Клімов, Б.Б. Коссов, А.І. Крупнов, М.М. Обозов, Р.В. Овчарова, Р.В. Павелків, В.Г. Панок, А.М. Прихожан, Н.І. Рейнвальд та ін.

Основними в діяльності психологічної служби ВНЗ є завдання психологічної підтримки і супроводу студентів у професійному розвитку [4].

Технологія психологічного супроводу студентів у професійній освіті добре представлена Е.Ф. Зеєром [3]. Він співвідносить вирішення завдань психологічного супроводу з етапами професійного навчання: адаптацією, інтенсифікацією та ідентифікацією.

Основними завданнями центру психологічного супроводу у професійній освіті повинні стати наступні: полегшення процесу адаптації до умов навчання студентів першого курсу; здійснення психологічного супроводу студентів на основі реалізації особистісно-орієнтованого підходу; адаптаційна допомога особистості у випадках тривалої перерви у навчальній діяльності; профілактика розвитку особистісних деформацій, девіантної поведінки, надання допомоги у подоланні життєвих криз; консультативна допомога у розв'язанні гострих життєвих проблем, криз, внутрішніх конфліктів. корекція особистості (за запитом); психологічна допомога викладачам у їхньому професійному зростанні, профілактика емоційного вигорання; допомога студентам у навчальних ситуаціях, що викликають значну емоційну напругу (під час екзаменаційних сесій, вступних кампаній тощо); моніторинг соціально-професійних чинників, що впливають на навчання та професійне становлення особистості [2].

Мета статті. Функціонування психологічних служб ВНЗ, особливо новостворених, постійно стикається з необхідністю подолання різного роду ускладнень: організаційних, етичних, методичних, матеріально-технічних тощо. У своїй статті ми намагалися проаналізувати зміст емпірично виявлених настановлень студентів щодо психологічної служби ВНЗ, оскільки окремі емоційно-когнітивні компоненти таких настановлень можуть як сприяти, так і перешкоджати роботі служби.

Аналіз результатів дослідження. З метою з'ясування уявлень студентів непсихологічних спеціальностей щодо призначення та змісту діяльності практичного психолога нами було проведено масове анкетування (у формі бліц-опитування: в анкеті – 11 запитань). В опитуванні взяли участь 460 студентів денного відділення усіх одинадцяти факультетів Рівненського державного гуманітарного університету.

По-перше, виявлявся ступінь зацікавленості студентів як потенційних клієнтів практичних психологів у межах навчального закладу. Найвні настановлення визначались за їхнім вибором між альтернативами «психологічна служба в університеті» – «психологічна консультація поза межами університету». Відповіді респондентів розподілились наступним чином: при потребі звернутися до психолога 81% опитаних шукали би професійної психологічної допомоги поза межами закладу, в якому вони навчаються, і лише 19% студентів нашого університету вважають за можливе звернення зі своїми проблемами чи запитаннями до співробітників цього ж закладу.

Отриманий результат нібито свідчить про переважання негативного ставлення студентів до психологів університету (щоправда, конкретизувати причини і зміст виявлених настановлень не дозволяє формат дослідження). Проте, на нашу думку, зроблений студентами вибір підтверджує іншу закономірність у сприйманні завдань діяльності психологічної служби організації [5]. Досвід роботи сучасних служб персоналу, як вітчизняних, так і зарубіжних, засвідчує, що працівники організацій із готовністю відгукуються на ініціативу служб щодо розробки планів та подальшого залучення до різних програм індивідуального фахового розвитку. Це ж саме можна сказати і про участь у процедурах командотворення, у вирішенні завдань підвищення ефективності спільної групової роботи тощо. Що ж стосується ситуацій, в яких для подолання особистісних проблем або сімейних конфліктів людина усвідомлює необхідність відповідної кваліфікованої допомоги, звертається вона за нею не до фахівців-психологів своєї організації, а до спеціалізованих консультацій, ніяк не пов'язаних із місцем її роботи. Не завжди усвідомлюючи внутрішні та зовнішні чинники такого вибору, люди намагаються розділити «ділове» й «особисте» у власному житті. До того ж, при зверненні із проблемою до психолога своєї організації існує ризик зашкодити власному діловому іміджеві, оскільки у суспільній свідомості поняття «психолог» і «психіатр» до сьогодні є вельми наближеними («сучасний психолог має бути психологом, а не психіатром, тобто витривалою людиною, яка насамперед вміє слухати і дійсно може допомогти» – цей вислів з однієї з анкет ілюструє усвідомлену самими потенційними клієнтами необхідність розставити, нарешті, правильні акценти).

Найвний стан справ у практичній психології значною мірою визначається тим, що авторитет самої дисципліни залишається достатньо невисоким. Більшість пересічних громадян певні, що «кожен сам собі психолог» і цілковито в змозі ставити під сумнів думку професіонала, якщо вона не збігається з його власною. Подібні настановлення, на жаль, іноді лише посилюються у разі набуття негативного особистого досвіду спілкування з психологом в якості його клієнта. Тому щонайперше хочеться назвати результати, котрі дозволяють окреслювати оптимістичну перспективу: лише 3% опитаних обрали із запропонованих варіантів «Доводилося звертатися за консультацією – і що? Більше не піду та іншим не зараджу» в якості твердження, що найточніше описує їхнє розуміння роботи практичного психолога. Вважають, що «психологи займаються потрібною роботою», 59% респондентів. І майже 10% учасників опитування визнали, що погано уявляють, чим саме психологи займаються, – і це при тому, що на сьогодні психологи працюють практично в усіх загальноосвітніх школах.

Однією зі складових діяльності психологічних служб тих вищих навчальних закладів, котрі випускають спеціалістів-психологів, зазвичай є залучення до різних форм роботи служби студентів, з метою

розвитку і вдосконалення їх фахових умінь. Ставлення до такої практики з'ясувалось у нашому дослідженні за допомогою запитання «Чи звернулися б Ви за офіційною консультацією до психологів-старшокурсників?» Результат виявився, на наш погляд, передбачуваним (за умови відсутності як у самих респондентів, так і в колі їх референтного оточення, особистого досвіду відповідної взаємодії): 67% респондентів не мають певної думки з цього приводу. Готові до співпраці зі своїми колегами-студентами 6% опитаних.

Ще одним запитанням щодо організаційної сторони діяльності психологічної служби ВНЗ було запитання про готовність оплачувати допомогу психолога. За своїми настановленнями учасники опитування розділилися на дві, майже однакові за чисельністю, групи: 52% готові оплачувати надані психологом послуги, 48% – ні. Такий розподіл повторюється незалежно від курсу навчання, тобто можна припустити, що за роки студентства уявлення про цінність фахової психологічної допомоги не змінюється або ж змінюється незначною мірою.

Плануючи здійснити контент-аналіз відповідей на *відкрите* запитання «Які риси, на Вашу думку, має проявити практичний психолог, щоби допомогти людині, яка звернулася до нього із запитом?», ми вирішили використати в якості категорій описані Ю. Жуковим позиції психолога-практика при роботі з клієнтом [1].

На думку цього автора, усталені культурні зразки і стандарти визначають найбільш поширені форми взаємовідносин психолога з клієнтом. До типових на сьогодні слід віднести такі позиції психолога, як Експерт, Учитель або Консультант.

Експерт є носієм спеціальних і спеціалізованих знань, отже, від нього очікують заключень у межах його компетенції. Авторитетність експертних суджень залежить від очікуваного зв'язку між наявною проблемою і галуззю знань, представником якої є експерт, авторитетності самої галузі знань, формальних атрибутів Експерта, а також тієї специфічної довіри, що виникає у ході контакту клієнта і психолога.

Отже, авторитетність експертних висновків у сфері практичної психології на сьогодні значною мірою ґрунтується ґрунтується на такому непевному фундаменті, як враження клієнтів від особистого спілкування з психологом.

Інший наслідок спеціалізованості знань полягає в тому, що окремі експертні заключення використовуються клієнтами в комплексі з іншими, адже реальні проблеми часто, якщо не завжди, слід піддавати всебічному аналізу, що не вичерпується дисциплінарним знанням. Формування комплексного експертного заключення ускладнюється не тільки недостатнім проробленням міждисциплінарних зв'язків. Дисциплінарна, тобто фахова, амбіційність почасти супроводжується особистісною, що на емпіричному рівні складно виявляється.

Відповідальність експертного висновку є водночас і повною, і обмеженою. Обмеженість полягає в тому, що експерт відповідає за обґрунтованість заключення, його відповідність актуальному рівню знань у конкретній предметній галузі, проте аж ніяк не за ефективність рішень, прийнятих на його підставі. Експерт відповідає також не лише за зміст, але і за форму своїх експертних заключень. Саме форма має надавати заключенням дієвості, у тому сенсі, що судження експерта повинні неминуче схилити осіб, котрі власне і приймають рішення, не до визначеного кимсь вибору, але до обов'язкового урахування предметної позиції експерта. Задля цього експертне заключення має бути, щонайменше, зрозумілим і локалізованим, тобто із зазначенням меж його точності та компетентності експерта.

Якщо Експерт виступає носієм професійного знання і з позицій цього знання виносить судження та оцінки щодо подій, дій, програм, планів і зразків поведінки, то Учитель займається переданням спеціальних знань, необхідних людям для ефективної організації їх власної діяльності у майбутньому. Практичний психолог на позиції Учителя є не просто викладачем, від якого очікують систематизованого викладу певних відомостей, теорій чи фактів. Безумовно, клієнт потребує знань, але знань особливого роду, до того ж у формі, найбільш придатній для практичного застосування.

Експерт береться до справи після завершення клієнтом деякої роботи, Учитель виконує свою місію до того, як ця робота розпочалась, а Консультант підключається до процесу її виконання і надає клієнтові свої знання і досвід у тому обсязі і формах, які необхідні на кожному окремому етапі здійснення певної діяльності.

Із зазначеного стає очевидною важливість таких потенційних категорій аналізу, як *зміст – форма* консультативної взаємодії. Однак запитання про бажані *рис* практичного психолога не надає можливості отримати інформацію щодо уявлень про необхідний *зміст* продуктивної взаємодії. Проте, коли йдеться про *форму* спілкування психолога з клієнтом, це поняття є майже тотожним поняттю *процес*, що тлумачиться через перелік певних зовнішніх характеристик взаємодії. Тому нам видалося можливим, цікавим і прогностичним використання такої категорії для контент-аналізу, як представленість в уявленнях студентів характеристик процесу або ж результату взаємодії з психологом.

Відразу зазначимо, що у 49 анкетах, а це приблизно 11% від усіх анкет, не було жодних пропозицій щодо бажаних рис практичного психолога, і це наочно свідчить, на нашу думку, про наявність «білих плям» у суспільних уявленнях про можливості, цілі діяльності психолога та шляхи їх реалізації.

Це також підтверджується і змістом отриманих відповідей. Серед них явно домінують процесуальні характеристики. Тобто називаються переважно ті риси психолога, котрі повинні забезпечити відчуття безпеки і комфортності при спілкуванні («доброзичливість», «люб'язність», «людяність», «гуманність»;

«увага», «повага», «уміння слухати», «емпатія», «позитивний настрій» тощо). Одиначними є випадки зорієнтованості на мету звернення до певного фахівця, на результат їхньої взаємодії (психолог повинен «спрямувати людину до правильного вирішення проблеми, підштовхуючи, а не нав'язуючи свою думку», «заспокоїти», «показати ситуацію з різних боків та можливість її вирішити» – от майже і всі запропоновані варіанти).

Щодо бажаної позиції психолога при взаємодії, то однозначні висновки зробити складно. Найменш представленою є позиція Учителя, та і то у доволі коректних і обережних формулюваннях («адекватність викладу необхідної інформації», «розповісти людині, що вона хоче взнати»).

Оскільки нечіткими, як уже зазначалось, є уявлення потенційних клієнтів про можливий конструктивний результат взаємодії з психологом, позиція Консультанта також викреслюється нечасто.

Отже, найбільш поширеною в уявленнях наших респондентів про гарного практичного психолога є його позиція як Експерта. Хоча кількість побажань щодо вміння слухати, розуміти і співчувати наводить на думку, що експерт як носій певних знань першочергово потрібен клієнтові задля підтвердження правильності власної думки, задля підкріплення своїх настановлень, але це припущення вимагає подальшої конкретизації у ході наступних досліджень, із застосуванням інших діагностичних методів.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Психологічна служба ВНЗ – інтегральне явище, яке повинне об'єднувати в собі основні структурні одиниці: психологічну діагностику (індивідуальну і групову), консультування, психологічну профілактику, пропаганду психологічних знань, соціально-психологічну адаптацію студентів у навчально-професійній діяльності, підвищення рівня їх психологічної культури, тренінгові заняття. Було б добре, щоб у ній були такі компоненти, як проведення тематичних бесід, вечорів, диспутів, проведення "круглих столів" і конференцій з випускниками даного ВНЗ, зустрічей зі студентами та фахівцями психологічних служб інших ВНЗ, реалізація різноманітних проектів.

Психологи можуть консультувати студентів з питань самоорганізації і планування часу, психологічної готовності до сесії і поведінки на іспиті, навчати прийомам релаксації та саморегуляції, допомагати справитися з емоційними труднощами в період адаптації, вирішити проблеми міжособистісних відносин і спілкування в студентських групах.

Але перш за все необхідно проводити психологічну просвіту серед студентів та викладачів для розвіювання міфів про діяльність психолога, а також для подолання стереотипних уявлень щодо цієї професії.

Список використаних джерел

1. Введение в практическую социальную психологию : Учеб. пособ. для высших учебных заведений / под ред. Ю. М. Жукова, Л. А. Петровской, О. В. Соловьевой – 2-е, исправленное изд. – М.: Смысл, 1996. – С. 21-34.
2. Євдокимова І.А. Соціально-психологічна служба університету: соціологічний аналіз ставлення та потреб потенційних споживачів [Електронний ресурс] / І. А. Євдокимова. – Режим доступу : http://www.sociology.kharkov.ua/socioprostir/files/magazine/2_2011/4_3_1.pdf
3. Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учеб. пособ. для студентов вузов. / Э.Ф. Зеер. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.
4. Науково-методичні засади діяльності психологічної служби : [навч.-метод. посіб.] : в 2 т. / за ред. В. Г. Панка, І. І. Цушка. – К. : Ніка-Центр, 2005.
5. Технології роботи організаційних психологів. / за науковою редакцією Л. М. Карамушки – К., 2005. – 359 с.

References

1. Vvedenie v prakticheskuyu social'nuju psihologiju : Ucheb. posob. dlja vysshih uchebnyh zavedenij / pod red. Ju. M. Zhukova, L. A. Petrovskoj, O. V. Solov'evoj – 2-e, ispravlennoe izd. – M.: Smysl, 1996. – 21-34 s.
2. Yevdokymova I. A. Sotsial'no-psykholohichna sluzhba universytetu: sotsiolohichnyy analiz stavlennya ta potreb potentsiynykh spozhyvachiv [Elektronnyy resurs] / I. A. Yevdokymova. – Rezhym dostupu : http://www.sociology.kharkov.ua/socioprostir/files/magazine/2_2011/4_3_1.pdf
3. Zeer Je.F. Psihologija professij: Ucheb. posob. dlja studentov vuzov. / Je. F. Zeer. – M.: Akademicheskij projekt; Ekaterinburg: Delovaja kniga, 2003. – 336 s.
4. Naukovo-metodychni zasady diyal'nosti psykholohichnoyi sluzhby : [navch.-metod. posib.] : v 2 t. / za red. V. H. Panka, I. I. Tsushka. – K. : Nika-Tsent, 2005.
5. Tekhnolohiyi roboty orhanizatsiynykh psykholohiv. / za naukovoyu redaktsiyeyu L.M. Karamushky – K., 2005. – 359 s.

Резюме. В статье обозначены общие методологические основы и цели функционирования психологической службы высшего учебного заведения. Основное внимание автор уделяет анализу результатов исследования установок студентов относительно предназначения и содержания деятельности психологической службы вуза. Прогнозируется вероятное влияние выявленных установок на поведение потенциальных клиентов практического психолога.

Ключевые слова: психологическая служба высшего учебного заведения, методологическая основа психологической службы, установки студентов в отношении психологической службы вуза, позиции психолога при работе клиентом.

Summary. The article investigates the role of psychological services in the educational space of the university in the light of innovative reform of higher education, as well as certain institutional and methodological guidelines formation, operation and development of the service.

Key words: the psychological service of the university, the methodological basis of the psychological services, the attitudes of students to the psychological service of the university, position of psychologist while working with client.

УДК 378.015.33–057.87:613

Н.В. САМОЙЛОВА, Я.М. МЕТИЛЬ

ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ВАЛЕОЛОГІВ

У статті визначено актуальність розвитку психологічної компетентності у студентів спеціальності «Здоров'я людини» в процесі їх професійної підготовки. Проаналізовано підходи до визначення поняття психологічна компетентність та її складових. Уточнено компоненти психологічної компетентності студентів-валеологів. Зазначено методи та засоби щодо її розвитку

Ключові слова: психологічна компетентність, структура психологічної компетентності, студенти-валеологи, засоби розвитку, умови формування.

Постановка проблеми. Перед сучасною вищою школою постає завдання щодо постійного підвищення рівня професійної підготовки фахівців різних галузей знань та набуття ними професійної компетентності. Професійна компетентність – це складне утворення, що містить комплекс знань, умінь, властивостей і якостей особистості, що забезпечують варіативність, оптимальність, ефективність навчально-виховного процесу та дозволяє виконувати професійну діяльність з високим рівнем продуктивності. Одним із основоположних елементів професійної підготовки студентів та відносно самостійною підсистемою в структурі професійної компетентності стає психологічна компетентність.

Психологічна компетентність є інтегральним утворенням, що виявляється на різних рівнях психологічної реальності людини, у внутрішньому плані – саморегуляції, і в зовнішньому плані – в діяльності і взаємодії [7]. Поняття компетентності доповнюється і предметно розкривається в багатьох психологічних дослідженнях, які стосуються професійної діяльності людини. Але, на нашу думку, недостатньо розритим є питання розвитку психологічної компетентності студентів напряму підготовки «Здоров'я людини», зокрема, її структури та підходів до розвитку.

Мета статті полягає у визначенні структури психологічної компетентності студентів-валеологів та засобів і заходів щодо її розвитку.

Результати теоретичного дослідження. В результаті вивчення наукової та навчально-методичної літератури було з'ясовано, що психологічна компетентність розглядається в декількох аспектах, зокрема, як рівень психологічної культури (І. В. Дубровіна, С. Л. Рубінштейн, В. В. Семикин та ін.) та як самостійний вид компетентності, що є складовою частиною професійної компетентності (О. В. Казаннікова, Л. Ф. Божко, А. А. Дергач, О. В. Кочерга та ін.).

При визначенні сутності поняття «психологічна компетентність» встановлено, що воно перетинається з психологічними, соціологічними, педагогічними категоріями, однак однозначного і усталеного визначення не сформульовано. Ряд авторів визначають такі істотні ознаки. На думку А. А. Дергач, В. Г. Зазікіна психологічна компетентність ґрунтується на психологічних знаннях і життєвому досвіді їх застосування [4]. Д. В. Андрющенко, І. А. Логінова розуміють під психологічною компетентністю систему умінь, що дозволяють успішно справлятися з проблемними ситуаціями діяльності і, нарешті, особистісні якості, що забезпечують правильний вибір спрямованості активності, способів поведінки [7]. В дослідженнях Є. Вахромова психологічна компетентність розуміється як особливий мотиваційний стан або готовність проявляти цілеспрямовану активність на основі отриманих психологічних знань [2]. Ці визначення не суперечать один одному та є взаємодоповнюючими, описуючи існуюче психологічне явище.

Отже, при очевидному розмаїтті точок зору на зміст психологічної компетентності їх об'єднує те, що до її структури входять знання, уміння, досвід, розуміння психологічної компетентності в якості умови професіоналізму фахівця.

У ході аналізу літератури щодо структури психологічної компетентності було визначено, що ряд авторів (Т. М. Щербаківа, Л. А. Лазаренко, Н. В. Андріонова, А. О. Дергач, В. Г. Первутинський та ін.), по різному трактують структурні компоненти психологічної компетентності. Деякі дослідники намагаються представити структуру психологічної компетентності у вигляді єдиної моделі, в якій би знайшли своє відображення всі її підструктури [8]. Але у зв'язку зі складністю і багатоаспектністю феномену виникає проблема вибору адекватних показників психологічної компетентності з урахуванням професійної спрямованості. У доступній літературі таких моделей не виявлено, але представлено окремі її компоненти. В своїх роботах О. В. Казаннікова, О. О. Біляковська, М. А. Холодна в структурі психологічної компетентності

З М І С Т

<i>Передмова</i>	3
Павелків Р.В. Завдання та перспективи психологічної служби РДГУ	4
Петренко О.Б. Інноваційна діяльність практичного психолога в організації роботи «школи сприяння здоров'ю»	8
Литвиненко С.А., Ямницький В.М. Психологія травми: трансгенераційний та феноменологічний аспекти	14
Абрамова С.В. Психолого-педагогічна діагностика сформованості соціальної активності у старших підлітків	17
Артемова О.І. Креативність як чинник розвитку професійних якостей майбутнього практичного психолога	22
Барно О.М. Причинно-наслідкові відносини у психології розвитку особистості	26
Білоус Р.М., Боровська А.С. Ціннісні орієнтації в процесі самоактуалізації старшокласників	31
Большакова А.М. Поведінка типу А як проблема професійного здоров'я майбутніх менеджерів	33
Борейчук І.О., Євдокимов Р.В. Умови використання арт-терапевтичних технік в роботі із геронтопсихологічною групою клієнтів	36
Борисова А.О. Психологічний моніторинг міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання	40
Бучко В.Б. Проблема справедливості психологічний аспект	43
Вознюк Ю.С. Аналіз проблеми самоствердження особистості	49
Воробійов А.М., Демчук О.О. Умови адаптації та фактори дезадаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі	52
Воронов Н.П., Курячий С.В. Здоровьесберегающие технологии в профилактике состояния здоровья студентов специальной медицинской группы с заболеваниями сердечно-сосудистой системы и опорно-двигательного аппарата	55
Герман Л.В. Значущість психологічної складової у професійній підготовці правоохоронців	60
Грицюк І.М. Емоційне виховання як засіб запобігання емоційної травми у дітей	63
Грубляк В.В. Розвиток пізнавальної активності студентів в процесі самонавчання	66
Давидюк С.Г., Пащенко О.О. Психологічні особливості прояву креативності студентів гуманітарного та технічного профілю	71
Демянюк О.Б. Образ світу як психологічна основа самореалізації молоді	74
Дружиніна І.А. Емпатія у системі професійно важливих якостей майбутніх психологів	78
Дучимінська Т.І. Соціально-психологічний тренінг як засіб корекції проявів особистісної безпорадності студентів	82
Жарікова С.Б. Образ «Я» підлітка у цілісній моделі психологічного здоров'я особистості	85
Жидко М.Е., Лушина Т.А. Проблема психологічної структури научного мировоззрення у студентів сучасного технічного університету	89
Жидко М.С., Кравченко К.О. Особливості переживання у льотчиків на гострій стадії горя	93
Жидко М.С., Журавская О.В. Особливості психологічної диференціації професійної дезадаптації, професійної деформації та емоційного вигорання	99
Жизномірська О.Я. Психологічне здоров'я особистості молодшого шкільного та підліткового віку	103
Іванашко О.Є., Вічалковська Н.К. Соціально-психологічна адаптація особистості в умовах інклюзивної освіти	107
Іванова Н.Г. Психологічні основи підготовки, необхідні для успішного професійного становлення фахівців: ретроспективний аналіз проблеми	110
Істинюк І.Д. Педагогічна практика – провідний засіб забезпечення готовності студентів до інноваційної виховної діяльності з молодшими школярами	114
Кідалова М.М. Фасилітативний супровід емоційних бар'єрів у підлітковому віці як умова збереження психологічного здоров'я	118
Корчакова Н.В. Диспозиційні основи просоціальності	124
Коширець В.В., Шкарлатюк К.І. Самофутурування як чинник самореалізації студентів з порушеннями розвитку	129
Крюкова Л.В. Сучасні підходи щодо динаміки емоційних процесів та їх впливу на здоров'я особистості школяра	132
Кулаков Р.С. Особливості профконсультаційного супроводу професійного самовизначення старшокласників впродовж навчання в школі	135
Кулакова Л.М. Моральний розвиток особистості засобами художньої літератури як підґрунтя формування почуття власної гідності у молодших школярів	140
Курдибаха О.М. Теоретичний аналіз проблем гендерного розвитку підлітків у процесі соціалізації	144
Левус Н.І., Волошок О.В. Самоставлення у студентів з різною навчальною мотивацією	146
Левшунова К.В. Благополуччя та здоров'я: спільне та відмінне між поняттями	151
Лисенко Л.М. Теоретичні аспекти проблеми психічного здоров'я особистості	154

Ліщук А.В. Вплив ціннісних орієнтацій на професійне самовизначення старшокласників	157
Луцик Г.О. Напрямки роботи соціальних педагогів з профілактики девіантної поведінки підлітків	160
Марчук Ю.С. Психолог-практик та психолог-теоретик: особливості формування професійного мислення	163
Назаревич В.В., Коротун В.В. Використання малюнкових технік психотерапії для самоідентифікації студентів.....	166
Нікула Н.В. Шляхи формування методичної культури студентів на етапі професійної підготовки	170
Новік Л.О. Психологічні складові іміджу психолога	173
Ногачевська І.О. Розуміння текстів – базовий компонент вузівського навчання студентів.....	176
Олексієнко С.Б. Оволодіння майбутніми правоохоронцями психологічними знаннями, необхідними для створення соціально-психологічної характеристики об'єкта оперативного інтересу з політичного середовища.....	180
Олійник О.В. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до виховання господарської культури молодших школярів	184
Павелків В.Р., Мокич Н.В. Психологічні ознаки в системах соціокультурного простору молодіжних субкультур	187
Паливода О.О. Психологічні аспекти професійного становлення особистості у вищому навчальному закладі	193
Петренко Н.В. Модель становлення професійної спрямованості менеджера на етапі навчання у вищому навчальному закладі.....	197
Пилип'юк Т.О., Мушкевич М.І. Гендерна диференціація особистісних особливостей осіб з різним ставленням до репродуктивного здоров'я	201
Пилипака Ю.І., Гамарнюк О.В., Романюк В.Л. Психічна травма як функціональна модель розладів психіки і поведінки особистості	205
Піонтковська Д.В. Розвиток національної ідентичності особистості в юнацькому віці	210
Рибак В.А. Особливості процесу соціально-психологічної адаптації першокурсників з особливими потребами.....	214
Рудь Г.В. Гендерні аспекти формування перспектив власного кар'єрного росту сучасної молоді.....	217
Рудюк О.В. Психологічне здоров'я особистості як копінг-ресурс подолання кризи безробіття.....	221
Савелюк Н.М. Елементи релігійного дискурсу в освітньо-виховному просторі України.....	226
Савенко Д.О. Проблема самоідентичності жінки в період раннього онтогенезу дитини	230
Савуляк В.О. Особливості запиту студентів щодо діяльності психологічної служби ВНЗ	233
Самойлова Н.В., Метіль Я.М. Підходи до розвитку психологічної компетентності студентів-валеологів	237
Ставицька О.Г. Оптимізація консультативної взаємодії психолога з клієнтом технологіями самопрезентації	240
Стаднік І.В., Мушкевич М.І. Психологічні особливості переживання посттравматичного стресового розладу (ПТСР) учасниками зони антитерористичної операції (АТО).....	244
Сторож О.В. Розвиток складових творчої соціалізації особистості	248
Тищенко І.А. Вплив статево-рольових стереотипів на професійну самореалізацію жінок у руслі проблеми гендерної освіти.....	254
Угрин О.Г. Роль організаційної ідентичності у процесі професійного становлення молодого спеціаліста.....	257
Федоренко Р.П. Вплив залежності партнерів від соціальних мереж на шлюбно-сімейні взаємини.....	261
Федюк Т.М., Корчакова Н.В. Особливості розвитку самооцінки у процесі соціалізації дітей з вадами слуху	264
Хлівна О.М. Психопрофілактика здоров'я в студентському віці	267
Хупавцева Н.О. Поняття соціального статусу у контексті проблеми становлення особистості.....	270
Чагарна С.Є. Особливості інтеграції дітей з порушеннями слуху	274
Чмир Т.В. Вольова сфера особистості: теоретичні аспекти	277
Шаповал І.М. Механізми EGO-захисту як детермінанта адаптивної стратегії особистості	280
Шевців М.В., Романюк В.Л. Особливості взаємозв'язку кольору очей і темпераменту у студентів-біологів в умовах рівненщини	285
Шевчик Р.В. Дослідження та корекція уваги у підлітків	288
Шуль М.Т. Теоретичні основи формування здорового способу життя учнів початкових класів як психолого-педагогічна проблема	292
Відомості про авторів	296

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 4

Заснований у 2013 р.

Редактор збірника **Павелків Р.В.**
Відповідальний за підготовку збірника до видання **Безлюдна В.І.**
Технічний редактор **Суходольський В.І.**
Комп'ютерна верстка **Осипчук О.П.**

Здано до набору 22.04.2015 р. Підписано до друку 06.12.2013 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Замовлення № 27042015 Наклад 90

Адреса: 33000 м. Рівне, вул. Ст. Бандери, 20
e-mail: dokacentr@mail.ru

Видавництво ТЗОВ "Дока центр"
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
Серія РВ № 54 від 09.09.2011

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 4. – Рівне:
РДГУ, 2015. – 300 с.**

ISBN 978-966-2695-00-7

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної науки.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК 316.627:159.9

ББК 88